

BEYPAZARLI MA'AZOĞLU HASAN'IN "FETH-İ KAL'A-İ SELÂSİL" HİKÂYESİ

Dr. İ. Güven KAYA*

Ümmet dönemi Türk Edebiyatı'nın manzum hikâye türünün ilk örnekleri, kaynaklarını Kur'an'dan ve öteki din kitaplarındaki kıssalardan alan ve dervişler arasında gittikçe yaygınlaşan, din ulularının olağanüstü efsanevi yaşantılarının konu edildiği eserlerdir. Yeni ele getirilen Anadolu toprağında İslamiyet heyecanının canlı tutulabilmesi, İslâm dininin propagandasının daha etkin bir biçimde yapabilmesi ve dinin daha geniş kitlelere yayılması bakımından bu hikâyelerden çok fazla yararlanıldığı muhakkaktır.

En eski manzum hikâyelerden biri olarak bilinen Ali'nin Kısası-i Yûsufu (H. 630/ M. 1232), önce Tevrat'ta, sonra da Kur'an'da yer almış olan hikâyeden ilham alınarak yazılmıştı. Bunu, yine aynı kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulan Musa ve Süleyman Peygamber hikâyeleri izler. Ardından Veysel Karani ve İbrahim Edhem gibi din büyüklerinin kıssaları yer alır. Battal Gazi'nin, Danişmend Gazi'nin, Hamza'nın ve Ebu Müslim'in kahramanlıklarının konu edildiği hikâyeler, Anadolu halkı arasında büyük ilgi gören hikâyelerdir. Peygamber'in müşriklerle yaptığı gazaların konu edildiği Mukafa Cengi, Halife Ali'nin olağanüstü kahramanlıklarının konu edildiği "Feth-i Kal'a-i Selâsil", "Cenâdil Kal'ası", "Gazavat-ı Aramren bin Musallat", "Gazavat-ı Kısası-i Mukaffa", "Kısası-i Kahkaha" bu heyecan içinde yazılmış birkaç hikâyedir.¹

Bu hikâlelerin en önemli yanlarından biri de Anadolu'da daha sonraları yazılacak olan dini konulu mesnevilere önderlik ve kaynaklık etmiş olmalarıdır. Beypazarlı Ma'azoğlu Hasan'ın gazavatnameleri bu bakımdan önemlidir.

"Feth-i Kal'a-i Selâsil" ve "Cenâdil Kal'ası" gazavatnamelerinin yazarı olan Beypazarlı Ma'azoğlu Hasan hakkında, kendisinin sözkonusu gazavatnamelerinin birer beyitinde verdiği bilgiler dışında, herhangi bir bilgi sahibi değiliz. Cenâdil Kal'ası gazavatnamesinde kendisi için,

"Beypazarından Ma'azoğlu Hasan
Fikr idüp kudret göline talasın"²

Selâsil Kal'ası gazavatnamesinde ise şöyle söyler:

* Kocaeli Üni. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi

¹ A. Sırrı Levend: Türk Edebiyatı Tarihi, TTK Bs.evi, Ank. 1988., s.121-176.

² Beypazarlı Ma'azoğlu Hasan, Cenâdil Kal'ası, Fatih Millet Ktp., Ali Emîri, Manzum no:1222, V.13a-34b.

I. Güven Kaya, "Beypazarlı Ma'azoğlu Hasan ve Cenâdil Kal'ası", Journal of Turkish Studies/ Türklük Bilgisi Araştırmaları "Hasie Mazoğlu Armağanı I., volume 21, Harvard university 1997, s.139-186.

"Beypazarından Ma'azoğlu Hasan
Dinini saklayı gör [hem] tizrek "(631)

Şairi gibi her iki eserin de ne zaman kaleme alındığı ve müstensihlerinin kimler olduğu konusunda da şimdilik elimizde herhangi bir bilgi yoktur.

Feth-i Kal'a-i Selâsil gazavatnamesi Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri kısmında bulunan siyah bez ciltli bez cilt kapaklı bir yazmanın içinde Cenâdil Kal'ası gazavatnâ-mesinden hemen sonra gelmektedir.³ Bu gazavatnâmenin devamında ise "Dâsitân-ı Adn der Hikâyet-i Hasan ü Hüseyin" gazavatnamesi gelir.

Feth-i Kal'a-i Selâsil, Cenâdil Kal'ası gibi Irak ve Suriye'nin fethi sırasında geçen olaylardan alınmıştır. Ancak, burada anlatılan olayların, gerçek tarihi olaylarla ilgisi yoktur. Sanatçı, olayları kendi hayal gücünde yeniden biçimlendirmiş ve okuyucusuna öyle sunmuştur. Oysa, asıl adı Dumat al-Cendal olan Cenâdil Kalesi Halit bin Velid tarafından fethedilmiştir. Bu bakımdan bir tarihi gerçekten yola çıkılarak hikâye edilmiştir." Ancak, bu noktada, Selâsil Kalesi'nin alınışı ile ilgili herhangi bir tarihi kayıta rastlanmamaktadır.

METNİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

İstinsah tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte taşıdığı dil ve imlâ özellikleri bakımında Eski Anadolu Türkçesi'nin başlangıç dönemlerine ait olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, bu türden imlâ özelliklerine, halka yakın bir dille kaleme alınan eserlerde, daha sonraki dönemlerde de rastlandığı bilinmektedir. Ağırlıkla kelimelerin fonetik ve morfolojik yapılarında göze çarpan bu özellikleri ana hatları ile şöyle sıralıyoruz:

1. Kimi ünlülerin kelime bünyesinde ya da eklerde gösterilmesi:
(idelüm): كيدايدى (geleydi-) يئانك (in'ni-); گوندوزوميز (gündüzümüz);
(yürecügümüz): بنيم (benim) گونيمز (günümüz), دوکسینیك (dükelisiniñ), ئا (ne),
v.b.

2. "i", "e" arası bir sesin varlığı: Bu ses metinde "i" olmasına karşılık "î" ile gösterilmiştir:

ای (iy) ايكي (iki) ايئىدى (imdi); كيدى (gice), ايدر (ider), v.b.

3. Türkçe kelimelerin yanında Arapça ve farsça kelimelerde de "ç", "p" seslerinin "c", "p" sesleri ile ortak kullanılması: چادر (çadır) جنوجينى (câni);
(baba): پاره پاره (pâre pâre), v.b.

4. Kimi isim çekim eklerinde farklı yazılışlar:

İyelik ekleri: حسينيم (Hüseynim); گونسنيك (gögsiñ); قوشيميز (kuşımız), v.b.

Genetif ekleri: انانئك (anıñ); مكنك مكنئك (Mekkeniñ); اتانئك (atıñ), v.b.

5. "u" sesinin elde edilmeinde "vav-" kullanılması: خنور (halhalu);
(tolu): كامو (kamu); اغرايو (ugrayu), v.b.

³ Beypazarlı Ma'azoğlu Hasan, Cenâdil Kal'ası, Fatih Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum no: 1222, V.34b-63a.

⁴ Ahmed Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbivâ I, Matba'ası 'Osmâniye, İst. 1306, s.435.

6. Farklı bazı özel isimlerde farklı imlalar kullanılması:
(Sa`d-i VakkasمصطفىمصطفىMustafâ); سنن سنن (Sünniler), v.b.
Farklı imlalarla yazılan diğer kelimeler ise şunlardır: جنم (cânum);
(fil): حجا (hoca); (kapu): اقو او قودى; oku. okudu); اور طور مق; örü turmak).
v.b.

METNİN VEZİN VE KAFİYE ÖZELLİKLERİ

Cenâdil Kalesi gazavatnamesinin sonunda söylediği

"Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

Sen 'amel kıl yazılsun nûrdan berât" ⁵

beyitinde de görüldüğü gibi (ikinci mısradaki vezin aksaklığına karşılık) önce Cenâdil Kalesi gazavatnâmesi, ve Selasil Kalesi gazavatnâmelerinin bu vezinle yazıldığı belirtilmiştir. Ancak, veznin başarı ile uygulandığını söylemek mümkün değildir. Gazavatnamedeki elli civarında beyitin vezin yapısı bozuktur. Bunların büyük bir kısmında vezin aksaklığı tek mısralarda görülmektedir. Ancak her iki mısrağında da vezin aksaklığı olan beyitler vardır. Bu aksaklıklar metin tespiti sırasında dipnotu olarak gösterilmiştir. Bir fikir vermek amacı ile burada birkaç örnek almayı uygun bulduk:

"Bir keskin balta alup geldi-idi

Seksen yıldur saña taparum dedi"(516)

beyiti bu tür örneklerden biridir.

Mısralara gelince: vezin eksikliği çeşitli biçimlerde göze çarpmaktadır. Bunlardan biri mısradaki kelime eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Eksik olan kelime yerine konularak mısra onarılmışca bu aksaklık düzeltilebilmektedir:

"Kün dedi oldu bu 'âlem [hem] kamu"(3)

.....

"Bir iş idevüz [hemân] ol veliye"(40)

.....

"Şöyle kamçı [urdu kim] atlar gider"(58)

.....

"Ol cem'iyetde [bizim-ile] ola"(148)

.....

"Kullara [der] sanduğu aluñ berü"(154)

.....

"Ali işidüp [anı] örü turur"(227)

.....

"Su getürdiler [aña] âbdest alur"(418)

.....

"Yene meydân içine [ol] kıldı hîz"(419)

⁵ Bey pazırlı Ma'azoğlu Hasan: Cenâdil Kalesi, Fatih Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum no: 1222, V.34b.

Kimi mısralardaki yanlış yerde kullanılan kelimeler de vezini aksatmaktadır. Bu kelimelerdeki küçük değişikliklere aksaklığı gidermektedir:

"Anuñ üç oğulu vardılar key dilir"(19)

"Anuñ üç oğulu [vardı] key dilir"

.....
"Beni öldürmeye kanumdan ne gelür"(509)

"Beni [öldürme] kanumdan ne gelür"

Kimi zaman ise vezni düzeltmek için kelimenin mısradan çıkarılması da gerekmektedir:

"Ya'ni bir iyi iş başara andan gide "(139)

"Ya'ni bir iş başara andan gide"

Bunların dışında giderilmesi mümkün olmayan aksaklıklar vardır:

"Oğlanlarım niçe olmuş dedi"(227)

.....
"Çağırıp meydân eydür sen oğlan"(421)

.....
"Kuyımeçya altun kuşlar düzdürün"(108)

.....
"Mâlik Eşter konukluk kıldı kamu"(122)

.....
"Mâlik Eşter ol dem barma götürür"(527)

Bunların dışında imâle ve zihâflar oldukça çok kullanılmıştır. Burada birkaç örneği şöyle gösterebiliriz:

"Viribidüm dünıyece seni Habib
Dertlü ümmetüñe olasıñ tabib" (6)

"Bu söze dahı Melik râzı olur
Zindân eletdiler ikisi kalur"(315)

gibi sıradan imalelerin yanısıra.

"Baş yüz güne değin 'Ali gider
Eşit emdi kal'aya yetdi nider"(295)

ve

"Mâlik Eşter tez turu geldi gider
Büt-hâne vardı añla gör nider"(510)

gibi imâle şekillere çokça rastlamaktayız. Zihâf ise başta "Resûl", "kâfir", "Mâlik"
gibi

"Mâlik Eşter Resûl katına gelür" (156b)

.....

"Ol kâfirler tañlaşup duranları"(333a)

.....

"Adına 'Abdü'l-Mâlik dirler-idi"(350b)

Bunların dışında.

"Kanda varduñuz hâlûñüz bilmezem
Kimse bilmez hiç çâreñüz kılmazam"(238)

gibi kullanılışlarla yine

'Alî'nüñ karşısına burca asa"(306b)

.....

Hak Ta'âlâ Cebrâ'il'e buyurur"(317a)

gibi özel adların kullanılışında ve

.....

Nakkârevi harbi çengi urdılar(326b)

gibi çeşitli kelimelerde görüyoruz.

Kafiye kullanımına gelince: genel olarak kafiyeler başarıyla kullanılmasına karşılık, pek çok beyitte kafiye noksanlığı ile karşılaşılıyor. Bunlardan kimileri onarım ile düzeltilebilmektedir:

"Kaçdı öñinden 'Alî'nüñ ağlayu
Hançeri ol dem 'Ali berk bağladı"(52)

"Kaçdı öñinden 'Alî'nüñ ağlayu
Hançeri ol dem 'Ali berk bağlayu" (52)

.....

"Çün namâz kıldı atına bindi tez
Yene meydân içine kıldı hiz"(419)

"Çün namâz kıldı atına bindi [tiz]
Yene meydân içine [ol] kıldı hiz

Kimi beyitlere ise bu türden bir müdahale mümkün olmamaktadır:

"Ol iki ma'sûm ol iki kuş
Ellerinde oglancuklara gelür"(161)

.....

"'Ali işidüp [anı] örü turur
Ogulanlarum niçe olmış dedi"(227)

.....

"Beg Bazârı'nda Ma'azoglı Hasan
Dinüñi saklayu gör [heim] tizrek "(631)

TARSKRİPSİYONLU METİN

34 / b

GAZÂVÂT-I EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALÎ FETH-İ KAL'Â-I SELÂSİL

1 Hak Çalab'ın adını yâd idelüm
Resûl'ün ni'metin andan gidelüm

Oİ Kerim ü ol Rahim ü Ferd Ehad
Evvel ü Ahir girü oldur ebad

Küm dedi oldı bu 'âlem [hem] kamu
Mustafâ Muhammed o çün iy 'amü

Oİ Habib-içün yaradı 'âlemi
'Arş-ıla Kürsi ve Levh ü Kalemü

Maksaduñ oldur ki sen gele-yidüñ
Bu 'âleme kamu rahmet oladuñ

5 Viribidüm dünyeye seni Habib
Dertlü ümmetüñe olasıñ tabib

Dükeli[si]ne şefâ'at kılasıñ
Hazretümüzden dileyup alasıñ

35 / a

Bunlaruñ-ıla keremüm' işleyem
Ümmetüñi ben saña bağışlayam

Ümmet-iseñ sen dahi yâ ümmeti
Hoş Salavât vir Muhammed'e katı

10 Yene bir destâna âgâz idelüm
Tañrı Arslan'ı sözine gidelüm

Hoş gazâvâtdur 'Ali diñler-iseñ
Diñleyüp söz ma'nisin añlar-isañ

Müstemi' ol bir dem oht benden yaña
Şerh ideyüm ben bu gazâyı saña

Üçidüñ 'Irak elinde bir hisâr
Var-ıdı adı Selâsil iy yâr

Oİ hisâr şöyle yapılmışdı koca
Bulıda berâber-ıdı key yüce

15 Sarp-ıdı kimse çara bulmaz-ıdı
Ne yerden alasıñ bilmez-ıdı

Bir begi var-ıdı adı Carb-ıdı
Kâfir-ıdı illâ katı sarp-ıdı

Çünkü kılıç eline ala-yıdı
Hamle kılıp dört yaña sala-yıdı

Kimse anı darbına turmaz-ıdı
Biñde biri ilerü turmaz-ıdı

35 / b

Anuñ üç oğulu [vardı] key dilir
Uçı[ı] dahi key bahâdur nerre-şir

20 Uçı tokunur-ıdı yüz biñ ere
Bir dem içinde dağıdırdı yere

Ulusu adı Melik 'Ansâr-ıdı
Ortacımuñ adı hem Hañçâr-ıdı

Kiçisinüñ Mâlik Eşter'di adı
Uçı dahi bilmez-ıdı dîn dadi

Putu taparlar-ıdı anlar kamu
Küfrüñi işleri dün ü gün 'amü

Bir haç eyletmişdi altundan ulu
İki ayagı gümüñden Halhalu

25 Gözleri cevher-ıdı haçuñ hoca
Aña taparları-ıdı ırte gice

"ni'metin' andan" aslı "ni'metine andan" (vezin gereği böyle okundu)

2a metinde, "Oİ Kerimu ol Rahimu Ferdü Ehadu"

2b metinde "Evvel ü Ahir ü girü oldur ebad" okundu)

[hem] vezin gereği eklenmiştir

Dükeli[si]ne: dükeline (vezin gereği böyle

"keremüm".

- Ol begün altmış bin eri var-ıdı
Kal'anuñ içi tolu key şâr-ıdı 36/ b
- Kal'anuñ içinde üç biñ fil dahı
Baglu-yıdı key yaraklu iy ahi 'Alî'nün varup başını keselüm
Getürüp anı burûca asalum
- Ol Melik bir gün okur begler gelür
Anlaruñ-ıla tanışıklık kıtur Mâlik iki oğlına destûr verür
Tez ikisi dahı yerinden turur
- Tezcigez gelsün çavuşlar çağuruñ
Hâzır olsunlar çeriler kıguruñ Geydiler erlik âlâtını kamu
Bindi atlarına ikisi 'amâ
- 36 / a Atlarına mahmiz urup gitdiler
Gice gündüz gidüben yol tutdılar
- 30 Dilerem Mekke tizerine varam
Mekke'nün ilini şehriini uram 45 İrdiler Mekke yöresine velî
Yalıñuz anda gezer-idi 'Alî
- Key harâb eyleyem anı g`reler
Buyuram altmış biñ eri vareler Cübbe geyüp Düldül'e binmiş-idi
Kamçısını eline almış-ıdı
- Geldi hâzır oldı altmış biñ çeri
Yasanuban turdı kafirler varı Ne kılıcı var-ıdı ne kalkamı
Ol iki mel'ün çü gördiler anı
- Didi çaşıdlar viribün varalar
Nerededür 'Alî varup göreler İkisi dahı kılıç çekdi aña
Depdiler atlarını andan yaña
- Bize haber getüreler varavuz
Varuban Mekke'nün elin uravuz 'Alî'yi ol dem araya aldılar
İkisi yañadan iki çaldılar
- 35 Gitti çaşıd 'Alî'yi çaşıdlaya
Giri gelüben haber[in] söyleye 50 Kılıca karşı dutar kamçı 'Alî
Kamçı birle savdı kılıcı velî
- Vardı çaşıdlar 'Alî'yi gördiler
Tez gelüp bege haberin virdiler Hançeri dutdı kılından ahtarur
'Ansâr'ını gözedüben dönderür
- Didiler gördük 'Alî'yi yalañuz
Gider-ıdı yaragı yok bilünüz 37/ a
- Ne kılıcı var belinde ne belik
Demidür öldür 'Alî'yi yâ Melik Kaçdı öñinden 'Alî'nün aglayu
Hançeri ol dem 'Alî berk baglayu
- İki oğlı tez yerinden turdılar
Atasına yüksinüp baş urdılar Didi tez İmân getürün Tañrı'ya
Hem Muhammed'e inanuñ bi-riyâ
- 40 Bize destûr vir varalum 'Alî'ye
Bir iş idevüz [hemân] ol veli'ye Yoksa bu dem keserem başuñuzı
Kısa kıduram sizüñ yaşıñuzı

55 Didiler senüñ dînüñe girmezüz
Haçı koyup saña ikrâr kılmazuz

Ükisinüñ dahi başını keser
Torvaya koyup at yanına asar

Atlarınınüñ dizginini berkidür
‘Ali kamçı urdı atı ürkidür

Şöyle kamçı [urdu kim] atlar gıder
İki günlük yolu bir günlük ider

Durmayup atlar dün ü gün gıdiler
Yedi güne dek hisâra yetdiler

60 Bakdılar şâr halkı toz kopdı katı
Gördiler meydâna geldi kı atı

Ol gice[hem] dört yañadan geldiler
Gelen iki ata karşı vardılar

Gördiler üstinde yok kimse anuñ
Birbirine didiler atı dutuñ

37/ b

Avlatup ol iki atı dutdılar
Tez Melik Carıb katına vardılar

Gördi oğlanları atıdur atı
Ditredi teninüñ içinde cânı

65 Torvaları var yanında asılı
Göricegiz Carıb anı oldı delü

Mâlik Eşter’e buyurur tur öri
Torvada ne var görelüm al berü

Mâlik Eşter aldı torvayı şeşer
Bakdı torva içine ‘aklın şaşar

Başları çıkardı feryâd eyledi
Kanı yâ kardaş diyüben söyledi

‘Aklı başından gidüp düşdi yere
Ol hisâr kavmi eşitdiler yere

70 Zelzele düşdi hisâra iy ‘amâ
Kara geydi şehirüñ kavimi kamu

Yedi güne dek tam‘m yaş etdiler
Sekizinci gün işidüñ netdiler

Buyurur biñ yük unı getürdiler
Etmegi eylemege oturdılar

Yüz sığır bogazladı üç biç koyun
Dökdi ni‘mâti ile verdi öyün

38 a

Ol iki oğlan-ıçün verdi aşı
Şehirüñ ulıları geldi çok kişi

75 Mâlik[üñ] yaşın çıkardılar hümâm
Eşidüñ n’olur yaş olıcak tamâm

Mâlik Eşter derd-ile âh eyledi
Zâri kılup atasına söyledi

Baña destâr ver varayım ‘Ali‘ye
Bir iş ideyim [ben] o yâ hû‘lta

Dahi Mekke’nüñ elini göreyim
Ne kadar ‘Arap var ise kırayım

Alayım kardaşlarumuñ dâdını
Dünyâdan giderem ‘Ali adını

80 Kimdürür kılıcuma karşı turan
Harifüm kimdür benüm sâhib-kırân

Dutuban Muhammed’i esir kılam
Boynına ip takuban alup gelem

‘Ali-yile düşünüp başın kesem
Getürüp kal‘a divârına asam

Melik aydur [kim] ögünmegil oğul
Bu yalan da‘vayı sen elden kogul

Beglerüme [hem] tanıgıl bu işe
Yok yere özüñ bırakma teşvişe

38 / b

85 'Akl-ıla her birisi fikr eylesün
Nice gerekdür anı fikr eylesün

Okıdı şehriñ kavimi geldiler
Ulu begler kamu hâzır oldılar

Orta yerde kodılar bir büt turur
Nâgehân bir şeyh içerü girür

Bir palâs ton egnine geymişdi ol
Başına miyzer sarınmış ol fuzûâl

Bir 'asâ alınış eline girdidi
Mâlik Eşter'e selâm olsun dedi

90 Mâlik eşitdi selâmını alur
Turdı yerinden aña 'izzet kılur

Geçdi Mâlik yanına ol şeyh katı
Büt önünde secde kıldı ol kötü

Başını gözini ol şeyh oynadur
Dudagın depretdi kaşın kaynadur

Kimse bilmez ol la'inüñ didügin
İki elinyle bohını yidügin

Dedi Mâlik ne kişi[sün] bilelüm
Yâ ne yerden geldün âgeh olalum

95 Şeyh eydür Necd elinden gelürem
Ben Beni Kubeys Tagında oluram

39 / a

Baňa Şeyh Bencidi dirler bilesiz
Ben ne kim dirsem siz anı kılász

'Alî'yi gördüm biñ eri var-ıdı
Gider-idi illâ gönli şar-ıdı

Melik Hançer-ile 'Ansâr tuş olur
'Alî'nüñ çerisine hamle kılur

Beş yüzini ol ikisi togradı
Çeri içinde 'Alî'ye ugradı

100 'Alî anlara hile yipin atar
El uruban ikisin dahı dutar

Şol kadem bilemedüm didüm aña
Nicesi fikr eyledün andan yaña
İşidicek Melik Carb âh eyledi
Gerçek eydürsen devüben sşyledi

Mâlik eydür nicesi itmek gerek
Çeri alup ol ele gitmek gerek

Elini yıkalum oda yakalum
Esir idüp boynına ip uralum

105 İblis eydür bir fikir eyleyeyim
Olacagın ben size söyleyeyim

Çeriñüz dahı hasâret olmasun
İtdüğüm fikri kimesne bilmesün

39 / b

Didi Mâlik nicesi fikr eyledün
Bilelüm 'akla sığar mı söyledün

İblis eydür 'akluñuzu gezdürün
Kuyımcıya altun kuşlar düzdürün

Dahı bile çok kumaş alup gidün
Mekke içinde bezirgânlık idün

110 Çerisi ne var yaragı nicedür
'Alî'yi gşrsün yigit mi Âocadur

Aña göre siz dahı kılun yarak
Elüñüz içindedür mülkni 'Irak

İblis'ün sözün begendiler tamâm
Yaragın etdiler ol işün hümâm

Dürlü kuşlardandılar altun gümüş
Ol işi kimse dahı işlememiş

Mâlik Eşter bir bezirgân sûretin
Kendözine düzdi yaragın yatın

40 / b

115 Yedi deveye kumâş yüklediler
Kırk kul-ıla Mekke dapa gıtdiler

Mâlik Eşter turdı çâdırdan çıkar
Ka'be'nün üzerine turdı bakar

Mâlik Eşter yürüdi kırk gün hoca
Kırk birinci günü eşit bir niçe

130 'Azm idüben sürdü Mekke'ye girür
Geldi Resül'ün kapsına varur

Mekke şehrinün ucında kondılar
Dükelişi devesinden endiler

Girdi içertü Resül'ün katına
Yüz urup verdi selâm hazretine

40 / a

Bir ala Çâdırı dutdılar yüce
Gündüz oldu gıtdi Kara göğiçe

Didi buyur satu bazâr idelüm
İşimüz bitsün tezirek gidelüm

Mekke Kavmı ol çâdırı gördiler
Ulu kiçi teferrüce vardılar

Bir tabak altını öüne kodı
Yâ Muhammed hediye olsun dedi

120 Gördiler anı bezirgândur ulu
Çâdır içi sanduk-ıla toptolu

Buyurursañ şehir içine gelelüm
Kavmün-ile satu bazâr idelüm

Mekke şehrine Haber eylediler
Bezirgân gelmiş diyü söylediler

135 Didi Resül nedür adun söylegil
Şehre girüp satu bazâr eylegil

Mekke'nün Hocaları geldi kamu
Mâlik Eşter konukluk kıldı kamu

Dilegünce satu bazâr idesin
Biticek işün yoluña gidesin

Mâlik Eşter'ün honını yediler
Hocalar kadem getürdün didiler

Adumuz Nasr-ı bezirgândur didi
Uş bu resm-ile Resül'e söyledi

Didiler yükler şeşilsün görelüm
Satu idelüm alalum gşrelüm

Mâlik Eşter göçdi Mekke'ye gelür
Uç aya degin satu bazâr kılar

125 Açdılar sanduklar ağızını tamâm
Gördiler altun kuşı anlar hümmâm

Kaldı üç ay Mâlik Eşter Mekke'de
Ya'ni bir iş başara andan gide

Ulu kiçi key acâyibe kalur
Girü döner evlerine dek gelür

41 a
İşid imdi [kim] 'Ömer Hatâb n'ider
Mekke'nün Kavmine konukluk ider

Ba'zısı Resül katına gelür
Mâlik Eşter'ün haberini virür

Ulu kiçi bay ü yoksul geldiler
'Ömer'ün evinde hâzır oldılar

İşidicegiz Resül başın salur
Ol nebiler serveri fikre talur

Didiler [kim] y' Emîrül-mü'minin
Gelmedük bir kişi kaldı [kim] hemin

Didi kimdür niçün okmaduñuz
Varuban nice aña dimeduñuz

145 Didiler [kim] ol bâzergândur ahu
Dirseñüz okıyalum anı dahı

Ömer eydür tanışalum Resül'e
Gel dir-ise okıyasız ol gele

Girdi içerü Emirü'l-mü'minin
Mustafâ sûreti'ne der yâ Emin

Buyurursañuz ol bâzergân gele
Ol cem'iyetde [bızım-ile] ola

Gelmedük ol kaldı ancak yâ Resâl
Oku dir-iseñ okısunlar su'âl

150 Resül eydür okusunlar ol dahı
Bunda bu gün bile olun iy ahu

41 / b

Ömer Eflâhı aña viribidi
Var bâzergânı oku gelsün dedi

Geldi Eflâh Mâlik Eşter katına
Sizi okur der Resül hazretne

Ömer evinde konıklukdur bilüñ
Siz dahı Resül-ile bile oluñ

Mâlik Eşter turdı yerinden örü
Kullara [dir] sanduğı aluñ berü

155 Sanduğı kullar ilerü getürür
Kilidin açdı kapagın gštürür

İki altun[dan] gögercini alur
Mâlik Eşter Resâl Âtına gelür

İçerü gelicegez virdi selâm
Ol gögercinler ki altun[dan] humâm

Ömer eline sumı virdi anı
Siz getürdüm hediye [ben] bunı

Ol iki altun gögercini alur
Mâlik Eşter Ömer'e izzet kılur

160 Birisin[i] Hüseyin'e ol sahı
Hasan eline virür birin dahı

Ol iki ma'süm ol iki kuş
Ellerinde ogulancuklar gelür

42 / a

Gördi oglancuklar ardına düşer
Hasan Hüseyin yöresine üşer

Halk tagıluş gitdi işlü işine
Ne gelür Hasan Hüseyin başına

Uğrayı geldi Mâlik Eşter görer
Elüñüzdeki nedür diyü sorar

165 Didiler bızım kuşumuzdur bular
Mâlik Eşter bunlara bakıp güler

Hasan Hüseyin'e eydür iy ahu
Çok kuşum vardur bunun gibi dahı

Size çok kuş vireyim anda gelüñ
Dürlü dürlü kuşları benden aluñ

Ol iki ma'ûmları [kim]aldadı
Çadıra gelüñ deyüben ündedi

Haberi yok kimsenüñ aldı gider
Çün iletdi çadıra gör kim n'ider

170 İki sandukuñ kapagın açdılar
Hasan Hüseyin'e bakuñ didiler

Geldiler bakmaga sanduk içine
Tez ikisin koydı sanduk içine

Üstine urdı kilidini hoca
Mâlik Eşter küydi olunca gece

42 / b

Dün buçuğı deveyi yükletdiler
Erteye dek turmadılar gitdiler

- Sanduk içinde o ma'sûm[lar] kalur
Feryâd ider ikisi zârî kılur
- 175 Çağırup derler-idi cânım dede
Hâlümüz ne yavuz oldu dünyede
- Anadan atadan ayrılduk hocâ
Gündüzümüz karañu oldu gece
- İy 'aceb bilürmisiz n'oldugumuz
Kâfir elinde esir olduğumuz
- Uş bu iki kuzıcağı kapdı kurt
Yürecüğümüz içine çaldı ört
- Hasret olduk ata ana yüzine
Görinemeyüz [biz] ayrık gözine
- 180 Anamız Fatma bizi bulmayısar
Dalı atamız 'Alî gelmeyısar
- Yaş yerine gözlerinden kan akar
Mâlik Eşter sanduğı açdı bakar
- İkisin sanduk içinden çıkarur
Ayaklarına demür bendler urur
- Deveye berkitdi ikisin gider
Deveciler deveyi durmaz ıder
- 43 . a
Gözlerinden yaş yerine kan akar
İkisi boyuncuğun eğip bakar
- 185 Hiç ta'âmdan nesne yemezler-idi
Gıce gündüz de uyumazlar-ıdı
- Yalvarur-ıdı Çalab hazretine
Gele Cebrâ'il dedemüz katına
- Haberümüzü bizüm verse aña
Hâlümüzü bileler önden soña
- Dedemüz Resül eyite 'Alî'ye
Tañrı arslanı o gerçek veliye
- Bilse anamız [bizüm] hâlümüzü
Esir olduk alalar elümüzü
- 190 Atına atlansa atamız 'Alî
Görse nedür [kim] ogulları hâli
- Böyle deyüp zârî kılurlar-ıdı
Çevre bakup 'acze kalurlar-ıdı
- Gıtdiler beş güne dek atlar tamâm
Hiç yiyesi yemedi iki imâm
- Yolda giderken diñile ne olur
Sa'd-i Vakkâs añsuzın çıka gelür
- Gelür-iken yolda anlara ırür
Sa'd-i Vakkâs anları bakup görür
- 43 . b
195 Göricek Hasan Hüseyin bildiler
Sa'd'a karşı zârlıklar kıldılar
- Dıdiler yâ Sa'd-i Vakkâs zıñhâr
İy dedemüz sahâesi besi toğrı yâr
- Uş bu kâfiruñ elinden al bizi
Tutdı esir kıldı [her] ikimüzi
- Haberi yokdur atamız 'Alî'nüñ
Hâli n'oldı bilemezüz velinüñ
- Anacugumuz bilemedi bizi
Yaş yer[ine] kan döker ola gözi
- 200 Sa'd-i Vakkâs çünki işıdı bilür
Mâlik Eşter'e hemân hamle kılur
- Kılıcı tartup ılerü yürüdü
Tañrı'nüñ ulu adını dir-ıdı
- Sa'd-ı Vakkâs tekbir idüp görüşür
Mâlik Eşter'e hemân-dem ırışur
- Kukreyüben hamle kıldı ol dahı
Savdı Mâlik kılıcın Sa'd'ıñ ahı

Sa'd-ı Vakkas turmaz öninden kaçar
Mâlik Eşter gürlüyub en od saçar

205 Çıp yalıncağ eyleyüp anı xoyar
Sa'd-ı Vakkas'ıñ o dem burnın keser

44 / a

Nesi var-ısa elinden aldıdı
Salıverdi imdi yürü git dedi

Sa'd-ı Vakkas Mekke yolına gider
İşid İmdi Tañrı Arslanı n'ider

Fatma dedi kanı Hasan Hüseyin
Yedi gündür gelmedi ol ma'sûmın

Dedesı evinde ola okı var
Göresüm geldi göreyim tatlu yâr

210 Fâtıma Hatun başın örtüp turur
Tez Resûlullâh'ıñ evine gelür

Atasına Fâtıma verdi selâm
Fâtıma'nuñ selâmın aldı ol imâm

Âşe turuverdi ol cânâna
Fâtıma Hatun'ı götürdi yanına

Resûlullâh buyurur yâ Fâtıma
Beri yakıncak oturgıl yanuma

Baña niçün yalañuz geldüñ dedi
Senüñ-ile bile gelmedi 'Alî

215 Kendü gelmedisc bâri geldiler
Hasan Hüseyin beni görediler

Yedi gün oldu oları gşrmedüm
Anlaruñ hâşircıgını sormadüm

44 / b

Fâtıma Hatun cevâb verdi gırı
İçı Kopup turdı yerinden örü

Yedi gündür [kim] eve gelmediler
Bizüm oht bizüm-ile olmadılar

Sizüñ evde sanuruz biz anları
Açdı ola anlaruñ karınları

220 'Âşe çağırdı nevha eyledi
Yâ bulara n'oldı diyü söyledi

Resûl eydür Enes'e eydüñ vara
Atasına bildürüp haber vire

İstesünler şehri ĩnde anları
İnşâ-Allâh kim bulalar anları

Geldi Enes 'Alî'nüñ hazretine
Bir dem ohtın turdı anuñ katına

'Alî eydür yâ Enes nedür sözü--ñ
Hâturüñ melâl yaşarmışdur gözün

225 Enes eydür yâ 'Alî hoş diñlegil
Size viribidi Resûl añlagıl

Gelmediler Hasan Hüseyin baña
'Alî istesün anı der dört yaña

'Alî işidüp [anı] örü turur
Ogulanlarım niçe olmış dedi

45 / a

Enes eydür yavu kılınmış Hasan
Yedi günden berü bulunmaz Hüseyin

'Alî feryâd eyledi zârı kılur
Tez Bilâl Habeşî katına gelür

230 Yâ Bilâl tez baña çâre eylegil
Hasan Hüseyin'i sorup söylegil

Mekke kıgırdı Bilâl bulamadı
İki ma'sumuñ haberin bilmedi

Kimse görmüş çık naz anları hoca
Gıtdi gündüz geldi karañt gece

- Erteye degin figân eylediler
Erte olıcak şehertü geldiler
- Zârî kılup diñledi a°ladılar
İki ma`sûmîn çün ciger tagladılar
- 235 'Alf'nüñ iki elinde iki şaş
Döger-idi gögsini olmışdı baş 46 / a
- Fatma'nuñ `aklı gider ditrer başı
İki gözinden dökilür kan yaşı
- Resûl eydür yâ Hasan'um kandasın
İy gözüm nûrı Hüseyin'üm nerdesin
- Kanda varduñuz hâlünüz bilmezem
Kimse bilmez hiç çâreñüz kılmazam
- 45 / b
- Bunı dir gözlerini- yaşı aÆar
Bir figândur kim gırı çarha çıkar
- 240 Resûlullâh bile agadı melek
Ay u gün yıldız kmu çarh u felek
- Turdı Resûl Ka`be'den yaña varur
Hak Çalab hazretine yüzün sürür
- Didi yâ Hayy ü Kadim ü yâ `Alim
İy keremli pâdişâh lutfi delim
- İy dükeli `âlemün sırrın bilen
İy kamu dertlülere dermân kılan
- Kullaruñ müşkilini hâl eylegil
Kudretüñ lutf-ıla bize söylegil
- 245 Ben kuluña bu sırı bildüresin
Çâresi nedür anuñ kıldurasın
- Hak Çalab Cebrâ`il'e emr eyledi
Et Habîb'üme diyüben söyledi
- Aña degürgil selâmum yâ Emin
Nicesi kim oldısa bildür hemîn
- Taşra çıksunlar şehirden dükeli
Okıyup gelsün bir araya eii
- Yarag eyleyüp Resûl kılın gazâ
Şâdılgâ döne bu günki `azâ
- 250 Cebrâ`il geldi Resûl'ün katına
Nice oldı bildürür hazretine
- Hak Ta`âlâ ne buyurdısa didi
Resûl işidicek [ol] kaydın yedi
- Katına okıdı Bilâl'i Resûl
Okı şehrün kavmini bu dem tez ol
- Dükelişi taşra hâzır oldılar
Ulu kiçi bir araya geldiler
- Geldi Bilâl şehri kıgırdı Bilâl
Dükelişi Resâl katına akar
- 255 Hâzır oldılar Resûl'ün katına
Kulak oldılar anuñ sohbetine
- Didi Resûl geldi Cebrâ`il Emin
Hâl nice oldı-yısa bildüm hemîn
- Tez gazâya yarag idün gidelüm
Hasan Hüseyin'i biz feth idelüm
- Kal`a-i Selâsil'e gitmek gerek
Yarak eyleñüz gidelüm tez gerek
- Ol kavimün gönli hoş oldı turur
Şâd oluban evlü evine gelür
- 260 Geydiler çukal ışık tonandılar
Kamusı atlu atına bindiler
- 46 / b
- Üç biñ er atlandılar hâzır olur
Dükelişi bindi Resûl'e gelür

‘Arza kıldılar Resûl'e anları
Bildi Resûl atlanup turanları

Resûl eydür kamuñuzu añladum
Tez işüñ der Tañrı'ya ısmarladum

Düldül'e bindi gider eşdi ‘Alî
Üç biñ arslan er bilesine Velî

265 Üç güne degin bular yol etdiler
Gice gündüz turmadılar gitdiler

Sa‘d-ni Vakka'a sataşdılar bular
Tek bir üninden yer-ile gök tolar

‘Alî'ye geldi yakîn Sa‘d'uñ özi
Tutaş oldu ‘Alî'ye Sa‘d'uñ gözi

Sa‘d-i Vakkas idügin bildi ‘Alî
Çağırur yâ Sa‘d-ı diyüben Velî

Sa‘d-i Vakkas işidüp lebbeyk dedi
‘Alî Sa‘d’ ol dem katına okıdı

270 Sa‘d-ıla görışdiler ‘Alî kamu
Sa‘d-i Vakkas'a haber sordı ‘amû

‘Alî eydür n'oldı saña iy ahı
Böyle mecrûh olup sen iy sahi

47 / a

Sa‘d-i Vakkas ‘Alî'ye hep söyledi
Gördüğini kamu hep şerh eyledi

Sözini Sa‘d'uñ işidicek ‘Alî
Düşdi Düldül'den yere ol dem Velî

Sa‘d-i Vakkas'uñ öper iki gözün
Didi gördüñ mi ikisinüñ yüzün

275 Sa‘d-i Vakkas dedi va'llâh yâ ‘Alî
Hasan Hüseyin'i gördüm yâ Velî

Sag esen midür [ki] va'llâh bilelüm
Anlaruñ eyit yaragın görelüm

Sa‘d-i Vakkas yine acıdı turur
‘Alî ol dem haykırur.....

Gitdi Düldül sanasın kuşdur [uçar]
Dere depe deşt ü beyâbân geçer

Gitdi ol gün gice erteye degin
Sanasın kim yel eser katı yegin

280 Bir ulu çayıra ugradı yolu
İndi Düldül'den ol arada ‘Alî

Tez atunuñ uyanını götürür
Bir dem ohtın ‘Alî anda oturur

Uyhı geldi gözine uyur ‘Alî
Eşidüñ imdi nice olur halı

47 / b

Koru-yımış meger ol çayır koca
Bekçi-yımış üç yüz kâfir erte gece

Gördiler bir atı otlar yalañuz
Birbirine didiler kim gelüñüz

285 Geldiler ortaya aldılar anı
Dutmak isterlerdi Düldül'i yanı

Düldül ol kâfirleri bakup görür
Tez yürüdi ‘Alî'den yaña varur

Gelüp uyardı ‘Alî hazretini
Gördi ol dem ‘Alî kendü aşım

Bakdı ol kâfirleri gördi ‘Alî
Tekbîr idüp turdı yerinden Velî

Aldı Zü'lfikâr't eline yürür
Üç yüz kâfiri turduğı yerde vurur

290 Düldül'e binmez ‘Alî esirgedi
Ben gelince otlayu tursun dedi

Yayak olup yürüdi kâfirlere
Tardı Zü'lfikârı ‘Alî anlara

Üç yüzini dahi kırdı anlarıñ
Kılıçın çıkartmadı turanlarıñ

Girü dönüp atına geldi 'Ali
Bindi Döldül'e yede dutdı yolu

48 / a

Kur'ân okıyı giderdi yolına
Girmiş-idi ol Selâsil eline

295 Baş yüz güne değin 'Ali gider
İşit imdi kal'aya yetdi n'ider

Gördiler kim uş[ta] 'Ali'yi gelür
Hem Melik'e birisi haber verür

Uşta bir atlu çıka geldi yine
Size uşta biz haber kıldıñ yine

Ne kişidür anı görüp bilesiz
Ne ise anuñ haberin alırsız

Şehr kavmi dükelişi çıkdılar
'Ali'den yaña kamusu baktılar

300 'Ali anları göricek hav kırur
Dir eiger köşelerüm na ra urur

Hasan Hüseyin eşitdi ol ünü
Tenleri içinde ditredi cânı

Baba deyü[ben] ikisi çağırur
Kâfir ikisini depere urur

Bildiler 'Ali idüğün köpdılar
Tez olup şehrüñ kapusın yapıdılar

Taşra kaldı 'Ali çun yol bulmaz
İçerü girmege çäre kılınmaz

48 / b

305 Ol Melik Carb geldi Hasan Hatına
Kasd kıldı kim Hüseyin'üm yanına

Diledi ikisinün başın kese
'Ali'nün karşısına burca asa

Didi [kim] kanuñuzu içem bu gün
Atañuz yüregüme urdı düğün

Maslahat görmedi şeherlü kamu
Melik'e yalvardılar anlar 'amü

Didiler 'Ali n'nen sarp kişidür
Kâfir öldürmeklik anuñ işidür

310 Turmayasın [sen] aña karşı girü
Soñra pişmân yıyesin göğsün uru

Yok eger fırsat bizüm olur-ısa
'Ali bunda fest olup ölür-ıse

İki dahi oğlanın öldüresin
Muhammed'i kendüye bildüresin

Zindân'eledelüm ikisin bile
Hâlimüz nice olur 'Ali-yile

Şehrümüzü alur [on]ı savarız
Bu iki oğlını aña virevüz

315 Bu söze dahi Melik râzı olur
Zindân elediler ikisi kalur

49 / a

Elli kâfir bekeri kodılar aña
Dün ü gün beklerler-idi dört yaña

Hak Ta'âlâ Cebrâ'ile buyurur
Hasan'ı Hüseyin'i ele girür

Zindâna elediler sen beklegil
Zindân içinde oları saklaağıl

Cebrâ'ül zindân kapasına gelür
Nerre-şir arslan süretinde olur

320 Kimsene zindân katına gelimez
Ol iki ma'süma zafer bulmaz

Cebrâ'ile harâmle kılolar-ıdı
Dükelişi âciz kalutlar-ıdı

Üç gün oldı tezginür-ıdı 'Alî
Kal'anuñ çevre yamını ol Velî

Kimsene bulmaz-ıdı sora haber
'Alî'den kılınışlar-ıdı key hazer

Üç gün olıcak çeriler trışür
Kal'ayı gördiler anlar çağrışur

325 Tekbir etdiler ol üç biñ er kamu
Zelzele düşdi Kal'aya [iy] 'amû

Açdılar 'alemlerin yürüdiler
Nakkâreyi harbî cengi urdılar

49 / b

Çıka geldi ol Resûl-i bâ-safâ
Sadr ü bedr ü ol Muhammed Mustafâ

Direk olmuş göklere alnı nürü
On sekiz biñ 'âlemüñ ol serveri

'Alî göricek Resûl hazretini
Gerüye döndürdi ol dem atını

330 Geldi Resûl'ün katında yüz urur
Öpdü Resûl elini karşı turur

Ashâblar atlarından endiler
Çok çok meydân içinde kondılar

Bañ okındı kıldılar [hemân] namâz
Mustafâ du'â kılup etdi niyâz

Ol kâfirler tañlaşup duranları
Söyleşürler-ıdı ol yârenleri

Sûretâ borı çalup tabl urdılar
Burcuñ üstine kâfirler şurdılar

335 Mâlik Eşter örü turdı ne kılur
Ol kâfirlerden yedi biñ er gelür

Çıkdılar uğru kapudan ol çeri
Yasadılar saf dutup leşkerleri

Yürüdiler karşı karşı turdılar
İki leşkerden nakâre urdılar

50 / a

Ol çeriden Mâlik Eşter çağırur
Meydâna gelsün dir [ol dem]Æl°ırur

Eyle diyüp meydâna sürdi atı
Mâlik Eşter oynadır [atın] katı

340 Süñü yere degdi der gelsün olar
Göstereyim aña erlikden hüner

Kırk biñ er gelür-ise[ben] dönmezem
Zebân oluban atumdan inmeyem

Mâlik Eşterüñ sözünü işidür
'Alî sordı söyleyen ne kişidür

Didiler bir pehlevân kâfir vurur
Lâf urup meydân içinde durur

Mâlik Eşter girü döndü çeriye
Diledi meydâna er viribiye

345 Bugün önümden benüm kılsun hüner
Kâfir içinde var-ıdı bir key er

Korkmaz derlerdi anuñ adını
Bilmecz-ıdı nicedür dîn dadını

Bir file binmiş-ıdı gelür la'in
Sürdi meydân içine filin hemîn

Didi meydâna gelüñ er var-ısa
Gösterem erlik nişânın er-ise

50 / b

Zehresi yok kimse katına gele
Meydân içinde mukâbili ola

350 Resül'ün kavminde bir er var-ıdı
Adına 'Abdü'l-Mâlik dirler-ıdı

Sünüsün aldı eline[ol] gelür
Kıfîre ½amle sününyile kılur

Gördi kâfir sünü dutdı özine
Kalkanını tez yabındı yüzine

Savdı sünüsini geçübün varur
'Abdü'l-Mâlik'e kâfir kılıç urur

İki böldi gâzi yigidi düşer
Ashâblar yigit üstüne üşer

355 Şehid oldı cânı gitdi uçmaga
'Abdü'l-Mâlik hürileri koçmaga

Köyner özi Müslimânlaruñ aña
Ol kâfirler sevnıştirler dört yaña

An görüp 'Abdü'l-Mâlik agladı
Ürübün kâfir önün ol bağladı

Girü kâfir düşürür anı dah
Altı kişi şehid etdi iy ah

Ol kâfirden Müslimânlar korkdılar
Key katı teşvişlenübün türkdiler

51 - a

360 Ol Fuzeyl İbn-i 'Ayâz derler buğur
Ashâblar dirler olsun [bu] uğur

Tañrı'nun adın dilinde yâ'd ider
Kamçı urup atına Fuzeyl gider

Gördi ol kâfire Fuzeyl irişür
Key bahâdirdur özine gerişür

Sünü aldı eline kâfir dutar
Gelür-iken Fuzeyl sünü dutar

Hâlık'a sığındı sünüsün savar
Geçüp iricek Fuzeyl anı kovar

365 Yetdi ardından kılıç-ıla çalar
Ortasından kor komaz iki böler

Şâdlık kıldı Müselmânlar kamu
Âferin gelsün saña dirler 'amü

Katı gam-gin oldı kâfir kamusu
Yere bırakt anlar nâmüsü

Kuvvetin kurıtdı Fuzeyl anlaruñ
Birisı debrenmez ol turanlaruñ

Didı Fuzeyl anlara kim gelüñtüz
Baña meydân içre hamle kılüñüz

370 Didı Fuzeyl saña sığındım Allâh
İy kerim sultân comerd pâdişâh

51 - b

Böyle diyüben olara çapınur
Kılıcm çeküp olar hem depinür

Onmı dahı kıra urdı yere
Cân cehenneme varup düşdi yere

Adı Şemmâs kendüsi mel'ün ahı
Kâfir içinde var-ıdı bir dahı

Karşu gelüp Fuzeyl'e turdı it
Sününyile neyler anı key işit

375 Andan ahtardı Fuzeyl'i ol kötü
Ağlaşur-ıdı muselmânlar kamu

Fuzeyl düşdüğine kığrışdılar
Hey diyüben dükeli çığrışdılar

Adı 'Ubeyd kendüsi gâzi yigit
Geldi tez meydâna n'eyler key işit

Dedi Şemmâs kâfire 'Ubeyd benem
Sanmagıl kim ben[i] senden uşanam

Baña Tañrı yarı kılursa seni
Başını kesüp dökem senden kanı

380 Çağırur kâfirlere Şemmâs bilün
Bunı armagan viribirem salün

Bunı diyüben kâfirler haykırur
Ebû 'Ubeyd'i kılıç-ıla urur

52 / a

Kılıcın kalkamı birle men' ider
İşid imdi bu 'Ubeyd aña n'ider

Tez 'Ubeyd Allâh dönüp kılıç urur
Şemmâs'ı ol dem filinden ahtarur

Tekbîr iderler Müselmânlar şurur
Kâfir içinden yene biri girür

385 Adı Nasır-ıdı kâfirün dahı
Eñlik üç biñ kolu var-ıdı ahi

Yedi arşun-ıdı boyı uzunı
Üşidünüz ol la'inün sözini

Didi süñü-yile [hem] seni yakam
Meydânun içinde [hem] oda yakam

Benüm aduma Nasır dirler habir
Kal'a-i Sel'sil'e benven emi'Ar

Yüz biñ er olur-ısa ben dönmezem
Tek üzengü çalup ata binmezem

390 Katı korkdılar Müselmânlar aña
Secde eylediler Allâh'dan yaña

Biri biri-yile olar uruşur
Gice yakına dek anlar dürişür

Gâh güriz-ile ikisi salışur
Gâh dönüp kılıç-ıla uruşur

52 / b

Gâh süñülerini tolaşdurdılar
Gâh kemendlerini ulaşdurdılar

Ne kılıç urdı ne süñü kamusu
Uşanuban yere saldı nâmusu

395 Atlarından indiler bugur ata
Dilediler ikisi güreş duta

Yürüdiler birbirine iy hoca
İñendi yakın-ıdı irdi gice

İkisi dahı dutuşdı zavr ider
İşid imdi Nasr-ı mel'ûân ne ider

Bir iki kez saldı 'Ubeyd'i yere
Cehd ide gördi düşüremez yere

Tâkatı tâk oldu Nasr'ın salt kalur
Kâfire Ebû 'Ubeyd hamle kılur

400 Bir kez Allâh diyübenin kığırur
Kâfiri Ebû 'Ubeyd yere urur

Gördi Resül şad oluban çağırur
İy benüm pîrüm deyüben kığırur

'Aleyk 'aynu'llâh'ı kığırışdı çeri
Aferin okıdı Resül leşkeri

Ebu 'Ubeyd gögsi üstine çıkar
Nasr-ı kâfir gözini açup bakar

53 / a

Tez imân getir dedi 'Ubeyd aña
Suçuñı bağışlayam [hem] ben saña

405 Nasr-ı kâfir sözün işitmedi
Kendünün bâtlı dinin terk itmedi

Tekbîr idüp hançeri birle çeker
Kıbr-ı kıttâlî iki pâre böler

Atdı kâfir leşkerine ol başı
Kâfir anı göricek dökdi yaşı

Zârı kılup dükelisi turdılar
Ağlayu şehriñ içine girdiler

- Ol gece şehriñ kapısını vurdılar
Erteye dek bütlerine tapdılar
- 410 Bir aña geldi der kavim i hicâr
Tanışık kıldılar ol gece Mâlik
- Mâlik a'la'udhulâ'le' bütleri
Dükelisinüñ demüñli şonları
- Subh' al ma'le kapını açdılar
Ol hisâriñ kapısını geçdiler
- Kondılar meydâna saf saf ol çeri
Gördi aslâb ol sağışsız leşkeri
- Kaplan adlı anda bir er var-ıdı
Başlı pehlüvân[ıdı] key er-idi
- 53 / b
- 415 Bir file bindi [ve] meydâna gelü
Kanı dünki dir bu gün gelsün berü
- Erligüm göstereyim der ben aña
Beni göricek kalalar ol taña
- Ebü 'Ubeyd işidüp turdı örü
Dedi baña su getürünüz berü
- Su getürdiler [aña] âbdest alur
Niyyet eyler anda ol namâz kılur
- Çün namâz kıldı atına bindi [tiz]
Yene meydân içine [ol]kıldı hiz
- 420 Ol la'inüñ tez katuna irişür
Kaplan amı göricegez gerişür
- Çagırup meydân[a] eydür sen oğlan
Korkmadın meydân içine gele sen
- Nasr'ı mı sanduñ beni turşasın
Meydân içinde gelüp urşasın
- Adumı bilgil benüm Kaplan ahı
Bencileyin dünyede var mı dahı
- Sunuban şimdi bogazuñ tutayım
Ben üç aylık yola seni atayım
- 425 Kâfire eydür 'Ubeyd ögünmegil
Kendözünñ er diyüben saınmagil
- 54 / a
- Söyleşür-iken atuñ başın salar
Kılıcın çikardı tez amı çeker
- Uşlagın kesdi kılıç ol itüñ
Tiz çevürdi başını kâfir atuñ
- Düşüremedi 'Ubeyd ol mel'unu
Atdan ayrılıp yıkamadı amı
- Girü döndi ol la'in hamle kılur
Kılıcın çekdi mukâbili olur
- 430 Çaldı karşudan 'Ubeyd'i ahtarur
Sünnü çerisi bakup amı görür
- Tez müselmânlar erişdi geldiler
Kâfir elinden 'Ubeyd'i aldılar
- Gitmedi meydân içinden ol la'in
Cevve atını uyandırdı hemün
- 'Aynuna almazdı kılıç varasın
Yâ Abâzer didi ger sen varasın
- Diledi destür Resûl'den Abâzer
Meydâna ben varayım gore hüner
- 435 Resûl aña verdi destür yürü var
Himmetüm seniñ-ile iy toğrı yar
- Mustafâ iki gözinden öpdidi
Tañrı'ya ismarladum seni dedi
- 54 / b
- Sürdi meydân Abâzer depdi atı
Gelür-idi yıldırımlayın katı

Aldı süñüsini Kaplan eline
Sürdi tostogrı Abâzer yolına

Süñüye dutdı Abâzer [iy] ahı
Karşu kalkanın gštürdi ol daAı

440 Savdı süñüsün Abâzer Kaplan'uhı
Geçü vardı ardına düşdi anuhı

Yetdi kılıç urdı Kaplan'a yâre
Kıldı Abâzer anı iki pâre

Kim-ki girdise depeledi anı
Toksan[ını] öldürüp dökdi kanı

Bir depinmede depeler üç yüzün
Kaçar önünden işidenler sözün

Mâlik Eşter turdı hisâra varur
'Abdü's-sanem karşıısına yüz urur

445 Taşra çıkamaz sekiz sınır çeri
Kırdılar meydân içinde leşkeri

Yognısa kal'âvı alurlar ahı
Tâkatumuz kalmadı bizüm daAı

'Abdü's-sanem tez yerinden şur dedi
Erlik âlâtın getürühüz dedi

55 / a

Erlik âlâtın kamu getürdiler
'Abdü's-sanem katına yaturdılar

Turdi yerinden revân geydi kamu
Bindi ata sürdi meydâna 'amü

450 Meydânuñ içinde öger kendözün
Key büyük söyledi ol mel'ün sözün

Kimseyi dilemezem 'Ömer gele
Benüm-ile bu gün mukâbil ola

Görürüz devlet kime yarı Æilur
Turdı 'Ömer Resül'ühün elin alur

Yâ 'Ömer didi yüri meydâna var
Hak Ta'âlâ nuñ keremi saña yar

Öpdi 'Ömer Mustafâ nuñ elini
Atlanuban tutdı meydân yolını

455 İrdi meydâna girür 'Abdü's-sanem
Sanmagıl der seni görübem sanam

Süñüsün aldı 'Abdü's-sanem ele
Diledi [kim] 'Ömer Hattâb'a gele

Süñüsün 'Abdü's-sanem rast eyledi
Üşidiñ ol it 'Ömer'e n'eyledi

Mustafâ'ya fuhuş eyledi ol it
Ne kim ağzına gelirse der ol it

55 / b

Kakımagından 'Ömer key dütedi
Kuvvet eyledi yukarı saçadı

460 Atdı fil sağrsına kendözünü
Bir nazar et 'Ömer'üh gör işünü

Sağrsına çıkdı ol filâñ tarur
Çekdi kılıç 'Abdü's-sanem'i urur

Şöyle çaldı depere 'Ömer anı
İki pâre oluban dökdi kanı

İki nemması iki yala düşer
Gördi kâfirler anı 'aklı şaşar

Başlarını açdılar kâfir kamu
Zârılık kıldı anuh-cün iy 'amü

465 Bir uğurdan 'Ömer'e depretdiler
Kalkanını yüzlerine dutdular

Ol kâfirlerüh otuz biñi dahı
Yüridiler 'Ömer üstine ahı

'Ömer'üh gözine tar oldı cihân
Sağlaruh içine segirtti hemân

Hak cevâb birine çare bulmadı
Biriñden biri çâciz kalmadı

Mâlik Eşter Ali'ye itdi şahîri
Aramızda kaldı bir neşne dala

Kılcıkmuz kınına katalım
Senürüle ber-dest güres dotalım

500 Güçeribni qubir ber kıl urmıñ
Bıñda ber üdöl kelir küñde xat

Düldül üstünden Ali'ni indidi
Öñge küñde bir idallıñ işididi

501 Bir Mâlik idal otandan yere
Bıñ birin çısumus dıñ otar

57 / b
Mâlik Eşter dıdı muhkem Ali'yi
Kuvvet idip urıñda ot kılıñı

Yene kuvvet idti ikinci hümanın
Çıñıñın ber botıñda tamap

505 Ali'ye dedi buğur nevet ahı
Tıdı Mâlik Eşter'i Ali'ni dala

Dıdugı vakt Mâlik Eşter'i yıkar
Ali'ni göğsinün üstine yıkar

Hançeri kodı bo'azı üstine
Tırdı Ali Mâlik Eşter kasduca

Mâlik Eşter gözini açdı bakar
Ali'ni görür eya mard-i kibâr

Beni öldürme kanumdan ne gelür
Tañrı Arslanı'ni azâd kılur

510 Mâlik Eşter tez turu geldi gider
Büt-hâne vardınlañ gör nıder

Mâlik Eşter büt öninde baş kodı
Keç kati çağırdı yâr anem dedi

Üç kez edegin o-büte çağırur
Hiç cevâb gelmez bu göz gör ne kılur

Bir kez Allâh diyübenin kığırur
Ya Samed diyü Çalab'a çağırur

58 / a
Hak Ta'âlâ dıdı lebhak ya kulum
Mâlik Eşter anı işıdı ulum

515 Bir kez bız qubir ber kıl urmıñ
İşit imdi Mâlik Eşter'i nıder

Bir keskin balta alıp geldinidi
Seksen yıldur saña taparum dedi

516 Bir Mâlik idal otandan yere
Bıñ birin çısumus dıñ otar

Böyle diyün büte bir balta urur
Päre päre oldı ol büt uvanur

Mâlik Eşter barımañ tez getürür
Büt-hâne içinde imân getürür

520 Mâlik Eşter ol gece anda kalur
Ol gece gıdı yene erte gelür

Yene çıkdılar hisârdan geldiler
Meydân içinde çeriler turdılar

Mâlik Eşter şartdı kılıcın gelür
Tañrınuñ Arslanı'na hamle kılur

Ali gördi Mâlik Eşter'dür gelen
Kılıcın yalıñ idüp hamle kılur

Tañrı Arslanı gazaba geldidi
Ya ni dıñkini unıtuñ mu dedi

58 / b
525 Bir gazaba seni öldüreyim
Kâfiri cümle saña güldüreyim

"Buyurumuz, emir sizindir efendim"

‘Ali kalkanını aldı yapınur
Mâlik Eşter atdan inüp şapınur

‘Ali’ye karşı yüzün yere urur
Mâlik Eşter ol dem barmak götürür

Hoş eyitdi Tañrı birdür yâ ‘Ali
Hak Resûl sen yâ Resûlallâh dedi

Tañrı Arslanı işidüp şâd olur
Sünniler sevinüşüben şâd kılur

530 Sünniler [kim] tekbîr itdiler kamu
Tabl-ı nekkâre çalındı iy ‘amû

Bildiler Mâlik Müselmân olduğın
Sünniler içinde varup kaldüğün

Mâlik Eşter hâlin atası sorar
İk’eli-yle başına toprak koyar

Çagırup feryâd ider kılur zâri
Ol Melik Cerb’uñ derildi leşkeri

Bir ugurdan kalkanı yapındılar
Sünniler’uñ üstüne depindiler

535 Kâfir ü mü’min yene yarıldılar
Şol kadar ceng oldu key kırıldılar

59 / a
Tañrı fırsat virdi kâfiri sınır
Târ ü mâr oldu kamusu uvanur

Nice kâfirler hisâra geldiler
Burcuñ üstüne kâfirler şurdılar

Çâre yog-ıdı ki kuş uça-yıdı
Kal’anuñ kafusına geçe-yıdı

Taşra çıkdı gâziler tekbîr ider
İşid imdi Melik Cerb mel’uân n’ider

540 Didi ol zindâna varayım bu gün
‘Ali yüregine urayım düğün

Hasan Hüseyin’i köyündüreyim
Yenmiş ordum biraz sevündüreyim

Kimse şehri almadan alalar
Kamumuzu küllü esir kılalar

Vardı zindân kapusına od salar
Korkıdan ma’sûmlaruñ beñzi olar

Zindânıñ için dutup düdütürur
Hasan Hüseyin baba der kıgırur

545 Aglaşurlar-ıdı zindânda habib
Kâfir[üñ] elinde biz olduk garib

Kimsemüz yokdur bizüm meded ide
Bizi bundan kurtarup ala gide

59 : b

Hasret-ile uş bugur olısanız
Zindân içinde ölüp kalısanız

Çevre yanumuzu od aldı yakar
Ah iderler ahları göge çıkar

‘Ali anlaruñ işitdi ünini
Ol hisârdan yaña dutdı yönini

550 Kal’anuñ çevresine segindidi
Çâre yokdur bunu almaga dedi

Geldi Resûl katına girür ‘Ali
Bildüñüz mi der nice oldu hâli

Cigerümüñ köşeleri çagırur
Zindân içinde baba der kıgırur

Kal’ayı yörenür-iken diñledüm
Çagırın gözüm nürıdur añladum

İmdi anlara çâre etmek gerek
Etmegi nedür [kim] eydüñ tizrek

555 Dükeli dem-beste kaldılar Veli
Söyledi girü Muhammed’e ‘Ali

Yâ Resûlullâh key aña n'idelüm
Kal'ayı almaga bir fikr idelüm

Mancılıkı kal'aya karşı kuruñ
Tez beni mancılık içine uruñ

60 / a

Şöyle atsunlar hisâra aşayım
Himmetüñde şehr içine düşeyim

Çäre yokdur bundan artuk yâ Resûl
Kal'ayı almaga iy dîn-i usûl

560 Musstafâ Muhammed eydür yâ 'Ali
Tañrı'ya ımarladum seni Velî

Tez oluban mancılıkı kurdılar
Sünniler kamusı örü turdılar

Vidâg eyleyüp 'Ali çok gladı
âül'fi'Æ"rını beline ba"ladı

Öpdi elini Resâl'ün bâ-safâ
'Ali'yi koçdı Muhammed Mustafâ

Dedi himmetüm senüñ-ile Velî
Geldi mancılıka oturdı 'Ali

565 Çekdiler ipini mancılık bak'Æar
'Ali için zârılık çarha çıkar

Salıverdiler 'Ali döndi gider
Gider-iken Allâh'ını zıkr-ider

Şol kadar çıkdı hav'ânüñ yüzine
Nesne görünmez 'Ali'nüñ gşzine

İki ferişte viribidi İlâh
'AJÂ'yi tutuñ diyü ol pâdişâh

60 / b

İki kolından 'Ali'yi şutdılar
Zindân önin'añlucak iletdiler

570 Gözedürler-idi kâfirler hoca
Mancılıkdan 'Ali çıkmışdı yüce

Dükeli bakardı gök yüzine
Turmayup gider hav'ânüñ yüzine

Gördiler tostogrı uş geldi ener
Şehrüñ orta yerine 'Ali konar

Şartdı kılıçları yalıñ iy 'amû
'Ali kasdına o kâfirler kamu

'Ali yere indi şuruban dedi
Katu haykırdı[ki] kâfirler dedi

575 Çekdi 'Ali Zü'lfekâr'ı ol zamân
Yürüdi kâfirlere virmez amân

Orta yere aldılar 'Ali özin
Kana döndürdi 'Ali iki gözün

Kırdı kâfirleri 'Ali zindâna
Zü'lfekâr elinde vardı zindâna

Oda urmuşlardı zindânı görür
Sabrı kalmadı od içine girür

Kuvva kabagın getürdi tez 'Ali
Endi aşaga şolok-dem ol Velî

61 / a

580 Görüdi iki oğlını âh eyledi
İy ciger köşelerüm dip söyledi

Nitesiz kâfirler elinde kuzum
Hele görüdi ölmeden sizi gşzüm

Uş firâkuñuz visâl oldu baña
Gidelüm turuñ dedeñüzden yaña

İkisini iki omzına alur
Çıkdı zindândan işidüñ ne kılur

Yine oduñ içine girdi 'Ali
Hak Ta'âlâ'ya sığındı ol Velî

585 Üçini dahı ol oddan sakladı
Nesne olmadı olara bekledi

Kırk adım yer taşra sıçradı 'Ali
Kâfir arasında dutdı [ol] yolu

İki yaña kılıcın salar-ıdı
Yakınına geleni böler-ıdı

Zehresi olmadı biri gelmedi
Tañrı Arslanı'na hamle kılmadı

'Ali'nüñ yolu bir araya irer
Ugrı kapuyı 'Alî anda görer

590 Aşaga koyar iki o'lin şper
'Ali kuvvet-ile kapuyı dutar

61 / b

Kapunuñ çıkdı yerinden ökcesi
Gidiverdi ol kapunuñ bekcesi

Taşra çıkdı kapu öninde turur
Yâ Resûlullâh diyüben kıgırur

Sünniler işitdi 'Ali âvâzın
Dükelisi 'Alî'ye dutdı yüzün

Gördiler kapu önindedür 'Ali
Yâ Resûl diyü çağırur ol Veli

595 Muştıladılar Resûl hazretine
Şâd olup hep bindi atlu atına

Nakkare çalup nefirler urdılar
Sünniler hisâr içine girdiler

Şehr içinde yine cenk oldu 'azim
Sünniler kâfirleri kırdı delim

Mâlik Eşter ugrayu geldi görür
Atasına kılıç-ıla darb urur

Depeler atasınıñ başın alur
Sürdi Resûl'ün katına tez gelür

600 Çün Melik Carb gıdı iş oldu tamâm
Tabl-ı âsâyiş uruldu ve's-selâm

Ba×dılar düşmâni şehri aldılar
Sünniler kamusu fırsat buldılar

62 / a

Bañ cemâ'at oldu kıldılar namâz
Sünni kavmu eylediler çok niyâz

Tañrı Resûl'i namaz kıldı-ıdı
Mâlik Eşter yâ Resûlullâh dedi

Sa'd-ı Vakkas'ı okuñ gelsün baña
Siz halâyık dileyü virüñ aña

605 Gelür-iken yolını basmış-ıdum
Ugraşuban burnını kesmiş-ıdum

Okıdılar Sa'd-ı Vakkas geldidi
Ne buyurduñ yâ Resûlullâh dedi

Mâlik Eşter istenür andan suçın
Dilerüm bağışlaya idüñ suçum

Resûlullâh bunı deyicek hemün
Geldi hazretten [ki] hemândem Emin

Sıgadı burnın du'â kıldı Resûl
Burnı bütün oldu Sa'd'ün key usûl

610 Minbere çıkdı Resûl va'z eyledi
Ulu kiçi turubanın söyledi

Mâlik Eşter'i size kıldum emir
Buyruğın dutsun sagîr ü hem kebir

Şehri ili girü size virdüm uş
Dini bekleñ dirliğüñüz ola hoş

62 / b

Hem Mâlik Eşter'e hil'at giydürür
Ol hisâr kavmini aña uydurur

- Beş güne dek anda oldılar tamâm
Altıncı gün göç kıldılar hümâm
- 615 Şâd oluban Mekke yolın dutdılar
Resûl-ile Sünnî kavmi gıtdiler
- On güne dek yürüdiler [ol] yolu
Anlara gşrindi Mekke'nün eli
- Muştucılar viribidi Mustafâ
Sadır u bedr ü ma'den-i sıdk u safâ
- Mustafâ karşı çıkdılar kamu
Sevinürlerdi ulu kiçi 'amû
- Resâl'ün öperler-idi elini
Resûl sorar-ıdı anlar hâlini
- 620 Sabr idemedi Hasan'la Hüseyin
Mahfadan indiler ol [an] mü'minâ
- Anaları katına irişdiler
Koçuban ol ikisi görışdiler
- İki hasret kavuşur bir birine
Onları kim sevmey-ise yerine
- Ana ogullar üçi sevnışdiler
Ay-ıla Ülker gibi konışdılar
- 63 / a
- Fâtıma yüzlerine bakar-ıdı
Sevünmekden yaşları akar-ıdı
- 625 Anları gördüğünün şükranesi
Biñ dirhem altın verdi berânisi
- Fukarâya anı ulaşırdılar
Dine durişmegi üleşdürdiler
- Din-içün durişmege mü'min gerek
Mü'min-iseñ durişe gör tizrek
- Din yolında durişenler hâs olur
Tañrı'dan her ne ki dilerse bulur

Din eri ola gerek kişi dede
Din yolında yürüye [hep] dünyede

630 Dinüni saklar olursañ iy 'azız
Âhiretde olasıñ yavlak temiz

Beg Bazârı'nda Ma'azoghı Hasan
Dinüni saklayı gör [hem] tizrek

Ol kılur cümle du'â-yı müstecâb
Söz budur va'llâhü a'lem bi's-savâb

KAYNAKÇA

- Akahn, Mehmet: Tarihi Türk Şiveleri. Mecdet Mansuroğlu'nun "Eski Osmanlıca" adlı makalesi. Türk kültürü Araştırma Ens., Ank.1988. s.247-276
- Ahmed Fakih: Çarh-nâme. Hz. Mecdet Mansuroğlu. İÜ Edebiyat Fak. yay.1956
- Arapça-Türkçe Lügat: Hz. Mevlüt Sarı, Bahar Yayınları. İst.1984
- Aşık Çelebi: Meredith Owens Tıpkıbasımı, London: 1972
- Bevâni: Tezkiretüş-Şu'arâ. İÜ TY. No: 2568
- Büyük Türk Lügati I-IV. Hz. Hüseyin Kazım Kadri. İst. 1928-1945
- Derleme Sözlüğü I-XII.TDK Yay., Ank. 1993
- Ph.D. F. Steingass: Dictionaire Turc-Arabe-Persen London. 1947
- Ergin, Muharrem: Dedekorkut Kitabı, Türk Kültürü Araştırma Ens. Ank.1964
- IA. "Cevf Sirhan" maddesi. Hz. J. Schleifer, M.E.B. İst.1945, C.3. s. 123-124
- Şemseddin Sami: Kâmûsü'l-A'lâm İst. 1316. C.III. s. 1839
- Mehmed Salahi: Kâmûs-ı Osmanî, İst. 1313
- Şemseddin Sami: Kâmûs-ı Türki, İst. 1318
- Kaya, İ.Güven: "Begpazârlı Ma'azoghı Hasan ve Cenâdil Kal'ası" journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları "Hasibe Mazoğlu Anı" volume 21, Harvard University, 1997
- Kocatürk, Vâsî Mahir: Türk Edebiyatı Tarihi, Ank.1964
- Kşprülü, Fuat: Türk Edebiyatı Tarihi. Ötüken Yay. İst.1980
- Latîfi: Tezkire-i Latîfi. İst.1314

- Levend, Âgâh Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi I. TTK
bs.evi,Ank. 988
- Levend, Âgâh Sırrı: Gazâvât-nâmeler ve
Mihalođlu Ali Bey'in Gazâvât-nâmesi, İş Bankası
Yay., Ank.1956
- Ma'azoğlu Hasan, Cenâdil Kalesi. İstanbul. Fatih
Millet Ktp., Ali Emiri, manzum.1222. vr. 13a- 34b
- Ma'azoğlu Hasan, Selâsil Kalesi. İstanbul. Fatih
Millet Ktp., Ali Emiri, manzum, 1222. vr. 34b-63a
- Develliođlu,Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik
Lugat, Aydın Ktb.evi, Ank. 1993
- F. Steingass: Persian-English Dictionary. Beirut
1975
- Taberî: Tarih-i Taberî. II, Y.y. T.y., S. 375
- Tarama Sözlüğü (I-VIII): TDK. Ank. 1963-1977
- Tolasa, Harun: 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma
ve Eleştirisi. İzmir: 1983
- Türkçe Sözlük (1,2): TDK. Ank. 1988
- Dilçin, Cem: Yeni Tarama Sözlüğü. TDK Yay.,
Ank.1983